

FUZULİ'NİN FARŞÇA DİVANINDA KERBELA KONULU KASİDELERİN ÜSLUP ÖZELLİKLERİ

Prof. Dr. Şafak Alibeyli

Azərbaycan Milli Bilimler Akademisi

shafak04@mail.ru

<https://orcid.org/0009-0008-7640-8287>

ÖZET

Anahtar Kelimeler: *Fuzuli, Farsça Divan, Kerbela, sözdizimi, edebi sanatlar, kompozisyon.*

Bilindiği üzere, Kerbela olayı divan şairlerinin öteden beri ilgi alanında olan konulardandır. Fuzuli eserlerinde önemli motiflerden biri, şairin içten üzümlere anımsattığı Kerbelâ olayıdır ve bu konu Farsça Divanı'nda da önemli bir yer tutmaktadır. Makamının Kerbela toprağı olduğunu söyleyen Fuzuli, Kerbela'nın onun için ne kadar büyük değer arz ettiğini sıklıkla anlatıyor, şiirlerini gururla Kerbela toprağına benzetiyor

ز

چون خاک کربلاست فضولی مقام من نظم بهر کجا که رسد حرمش رواست
نیست سیم نیست گهر نیست لعل نیست خاکست شعر بنده ولی خاک کربلاست

“Fuzuli, benim makamım Kerbela toprağı olduğu için şiirlerim nereye giderlerse onları saygıyla karşılamak gerekir. Benim şiirlerim altın değil, gümüş değil, inci değil, lâl değil, topraktır, fakat Kerbela toprağı”.

Şair, yürekleri yakan Kerbela olayının tasvirini daha etkili yapmak ve bu olayla ilgili samimi acısını daha duygusal ve poetik ifade etmek amacıyla birçok edebi sanatlara başvurmuş, ferdi kompozisyona sahip şiir biçimleri oluşturmuştur.

Araştırmanın amacı Fuzuli'nin Farsça divanında Kerbela olayının betimlenmesinde sıkça rastlanan kompozisyonları, şiir biçimlerini, sözdizimini, bazı edebi sanatları ortaya koymaktır. Farsdilli şiirin edebi imkanlarından hareketle şairin kullandığı edebi sanatlar, muhatabının duyu aleminde etki bırakmak amacıyla taşır. Bu açıdan divanda Kerbela olayını anlatan ve Hz. Hüseyini selamlayan “Kerbela” redifli kaside dikkat çekmektedir. Kompozisyon tekniği bakımından ilgi uyandıran kasidenin matlası şöyledir:

السّلام ای ساکن محنت سرای کربلا السّلام ای مستمند و مبتلای کربلا
(es-Selâm, ey Kerbela'nın mihnet sarayının sakini!
es-Selâm, ey Kerbela muhtaçı ve acı çekenii!).

Kasidenin önceki dört beytinde her mısra, Hz. Hüseyin'e yönelik "es-Selâm ey..." hitabıyla başlar. Sonraki üç beytin ancak birinci mısrasında bu hitaba yer verilir. Kasidede “es-Selâm ey...” hitabı sıkça kullanılır. Şairin kasidede ele aldığı **tekrir** sanatı aracıyla Kerbela olayıyla bağlantı savuru daha da kuvvetlendirmiştir. Sonuçta tekririn dizimsel düzende kullanımıyla ortaya konulan ahenk, şiirde harmonik bir arkaplan oluşturmuştur. Kasidede Hz. Hüseyin'in adı geçmiyor, amma-Fuzuli onu “Kerbela şehidi”, "Kerbela'nın hüzn sarayının sakini", "Kerbela muhtacı ve giriftarı", "Kerbela'nın her belasına dayanan", "Kerbela'nın her belasına duçar olan", "Kerbela'nın cefa kılıcıyla öldürülmüş", "Kerbela'nın abü havasının hastası", "Gam gülzarının açılmayan goncası" gibi ifadelerle, özellikle **mecazi** deyimlerle tavsif etmiştir. Kerbela olayıyla ilgili konu ve motiflerin altını çizmek amacıyla şair, “**reddü'l-acuz ale'l-ibtida**” (epanstrofa) edebi sanatına da başvurur:

از زمین جزو ست صحرای شریف کربلا کربلا جاین علی مرتضاست

(Kerbela'nın şərəfli sahrası Yer in bir parçasıdır, Kerbela, Hüseyin İbn Ali Mürteza'nın mekanıdır).

Görüldüğü üzere, Fuzuli, reddü'l-acuz ale'l-ibtida sanatını ele alarak Kerbela kelimesini birinci mısranın sonu ve ikinci mısranın öncesinde kullanmış, sonuçta bu trajik olayın baş gösterdiği mekânın altını çizmiştir. Şair **karşıt** anlamlı ifadeleri bir arada kullanmakla Hz. Hüseyin'i övmüş, onu "şah-ı Kerbala" ve kendini "Kerbela dilencisi" olarak isimlendirmekle **tezat** sanatı oluşturmuştur:

یا شهید کربلا، از من عنایت کم کن چون شاه کربلای ، من گدای کربلا

(Ey Kerbela şehidi, inayetini benden azaltma, Çünkü sen Kerbela şahısan, ben ise Kerbela dilencisi).

"Kerbela", "toprak" ve "kan" gibi ilgili sözcükler, aynı mısradaki kullanılmakla **tenasüb** oluşturur:

چرخ خاک کربلا را ساخت از خون تو گل کرد تدبیر نیاز آن گل برای کربلا

(Felek Kerbela toprağını senin kanınla yoğurdu. O çamurdan Kerbela için niyaz istendi).

Genellikle İslami motiflerin divanda özel bir yeri vardır. Çeşitli nazım şekilleri ve türlerinde yazdığı eserlerinde Fuzuli'nin, Hz. Peygamber'e ve Ehl-i beyte derin sevgisi görülmektedir.

FÜZULİNİN FARS DİVANINDA KƏRBƏLA QƏSİDƏLƏRİNİN ÜSLUB XÜSUSİYYƏTLƏRİ

Prof.Dr.Şəfəq Əlibəyli

Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası

shafak04@mail.ru

<https://orcid.org/0009-0008-7640-8287>

XÜLASƏ

Bildiyimiz kimi, Kərbəla hadisəsi uzun müddətdir ki, divan şairlərinin marağına səbəb olmuşdur. Füzulinin yaradıcılığında mühüm motivlərdən biri də şairin səmimi kədərlə xatırladığı Kərbəla hadisəsidir və bu mövzu onun Fars divanında da mühüm yer tutur. Məkanının Kərbəla diyarı olduğunu deyən Füzuli tez-tez Kərbəlanın onun üçün nə qədər dəyərli olduğunu izah edir, şeirlərini Kərbəla torpağına qürurla müqayisə edir: Gün doğdu, ay düşdü, ay düşdü, ay oldu. düşdü, günəş düşdü, günəş düşdü Kərbəla torpağına.

Açar sözlər: Füzuli, Fars Divanı, Kərbəla, sintaksis, ədəbi sənətlər, bəstə.

STYLE FEATURES OF QASIDAS ON KARBALA IN FUZULI'S PERSIAN DIVAN

Prof. Dr. Şafak ALİBEYLİ

Azerbaijan National Academy of Sciences

shafak04@mail.ru

<https://orcid.org/0009-0008-7640-8287>

ABSTRACT

As we know, the Karbala incident has long been a subject of interest for divan poets. One of the important motifs in Fuzuli's works is the Karbala incident that the poet recalls with sincere sorrow, and this subject also has an important place in his Persian Divan. Fuzuli, who says that his place is

the land of Karbala, frequently explains how much Karbala means to him, and proudly compares his poems to the land of Karbala: The sun has risen, the moon has fallen, the moon has fallen, the moon has fallen, the sun has fallen, the sun has fallen خاک کربلاست

Keywords: Fuzuli, Persian Divan, Karbala, syntax, literary arts, composition.

КАСЫДЫ КЕРБЕЛА В «ПЕРСИДСКОМ ДИВАНЕ» ФИЗУЛИ ОСОБЕННОСТИ СТИЛЯ

Профессор, доктор **Шафаг Алибейли**,
Национальная Академия Наук Азербайджана
shafak04@mail.ru
<https://orcid.org/0009-0008-7640-8287>

АННОТАЦИЯ

Как мы знаем инцидент в Кербела уже давно является предметом интереса поэтов-классиков жанра «диван». Одним из важных мотивов в творчестве Физули является случай в Кербела, о котором поэт вспоминает с искренней скорбью, и эта тема занимает важное место и в «Персидском диване». Физули, который говорит, что его место – земля Кербела, часто объясняет, как много значит для него Кербела, и с гордостью сравнивает свои стихи с землей Кербела: «Вечером луна твоя, днем солнце как мироздание!» خاک کربلاست

“Fuzuli, since my place is the land of Karbala, it is necessary to respectfully greet my poems wherever they go. My poems are not gold, not silver, not pearls, not garnets, but soil, the land of Karbala.” In order to make the depiction of the heartbreaking Karbala event more effective and to express his sincere pain about this event more emotionally and poetically, the poet resorted to many literary arts and created poetic forms with individual compositions. The aim of the research is to reveal the compositions, poetic forms, syntax and some literary arts frequently encountered in the description of the Karbala event in Fuzuli’s Persian divan. Based on the literary possibilities of Persian poetry, the literary arts used by the poet aim to leave an impact on the sensory world of his addressee. From this perspective, the divan narrates the Karbala event and Hz. The rhymed “Karbala” rhymed ode greeting Hussein is noteworthy. The matla of the rhymed ode, which is interesting in terms of compositional technique, is as follows:

السلام ای ساکن محنت سراى کربلا ای سلام ای ستمند و مبتلای کربلا (es-Salam, O inhabitant of the palace of hardship of Karbala!

es-Salam, O needy and suffering person of Karbala!).

In the previous four couplets of the rhymed ode, each verse begins with the address “es-Salam, ey...” to Hz. Hussein. Only in the first verse of the next three couplets is this address given. The address “es-Salam ey...” is frequently used in the qasida. The poet has further strengthened the imagery connected to the Karbala incident with the art of repetition that he has used in the qasida. As a result, the harmony created by the use of repetition in the syntagmatic order has created a harmonic background in the poem. The name of Hz. Hussein is not mentioned in the qasida, but Fuzuli describes him with expressions such as “the martyr of Karbala,” “the inhabitant of the palace of sorrow in Karbala,” “the needy and entangled in Karbala,” “the one who endured every calamity of Karbala,” “the one who was afflicted with every calamity of Karbala,” “the one who was killed by the sword of Karbala’s torment,” “the patient of the abu hava of Karbala,” “the unopened rosebud of the rose garden of sorrow,” especially with metaphorical expressions. In order to emphasize the themes and

motifs related to the Karbala incident, the poet also resorts to the literary art of “reddü’l-acuz ale’l-ibtida” (epânstrofâ):

The honorable plain of Karbala is a part of the Earth, Karbala is the place of Hüseyin İbn Ali Mürteza. As can be seen, Fuzuli, using the art of reddü’l-acuz ale’l-ibtida, used the word Karbala at the end of the first line and before the second line, thus underlining the place where this tragic event took place. The poet praised Hz. Hussein by using opposite meanings together, and created the art of contrast by calling him “the king of Kerbala” and himself “the beggar of Kerbala”:

Oh martyr of Kerbala, do not reduce your grace from me, Because you are the person of Kerbala, and I am the beggar of Kerbala. Related words such as “Karbala,” “soil,” and “blood” are used in the same verse to create a correspondence: “The sky kneaded the soil of Karbala with your blood. From that clay, prayers were sought for Karbala.” Islamic motifs generally have a special place in the divan. In his works written in various verse forms and genres, Fuzuli’s deep love for the Prophet and the Ahl al-Bayt is evident.

Ключевые слова: Физули, персидский диван, Кербела, синтаксис, литературное искусство, композиция

Bilindiği üzere, Kerbela olayı, divan şairlerinin öteden beri ilgi alanında olan konulardandır. Fuzuli eserlerinde önemli motiflerden biri, şairin içten üzümlere anımsattığı Kerbelâ olayıdır ve bu konu Farsça Divanı’nda da önemli bir yer tutmaktadır. Şu araştırmamızın amacı Fuzuli’nin Farsça divanında Kerbela olayının betimlenmesinde sıkça rastlanan kompozisyonları, şiir biçimlerini, sözdizimini, bazı edebi sanatları ortaya koymaktır. Makamının Kerbela toprağı olduğunu söyleyen Fuzuli, Kerbela’nın onun için ne kadar büyük değer arz ettiğini sıklıkla anlatıyor, şiirlerini gururla Kerbala toprağına benzetiyor:

چون خاک کربلاست فضولی مقام من
نظمم بهر کجا که رسد حرمتش رواست
زر

نیست سیم نیست گهر نیست لعل نیست خاکست
(1, s.15) شعر بنده ولی خاک کربلاست

“Fuzuli, benim makamım Kerbela toprağı olduğu için, şiirlerim nereye giderlerse onları saygıyla karşılamak gerekir. Benim şiirlerim altın değil, gümüş değil, inci değil, lâl değil, topraktır, fakat Kerbela toprağı” (2, 9).

Şairin Kerbela toprağına olan sevgisini kasidelerde çok kullanılan "Kerbela ve toprak" tenasübünde görmek mümkündür. “Kerbe-

la”, “toprak” ve “kan” gibi ilgili sözcükler, aynı beyitte kullanmakla **tenasüp** oluşturur:

چرخ خاک کربلا را ساخت از خون (1, s.205)
تو گل کرد تدبیر نیاز آن گل برای کربلا

(Felek Kerbela toprağını senin kanınla yoğurdu. O çamurdan Kerbela için niyaz istendi).

"Kerbela ve toprak" tenasübünün altı sıkça çizilmektedir. Şair, rubailerinden birinde şöyle der:

آسوده کربلا بهر فعل که هست گر خاک شود نمی
شود قدرتش پست

بر می دارند و سبجه اش می سازند (1, s.648)
می گردانند از شرف دست بدست

(Kerbela'da yatan her ne haldadırsa, Toprağına dönse bile değerini kaybetmez. Toprağı alıp tepşih yaparlar, Elden ele şerefle geçer).

Kerbela toprağına yüksek değerinden bahseden, birkaç başka örneklere de göz atalım:

طاعتی کان در حقیقت موجب قرب خداست (1, s.191)
طوف خاک در گه مظلوم دشت کربلاست
(Gerçekte Allah'a yakın olmağa sebep olan itaat, Kerbela çölünün mezlumunun dergahı olan toprağı tavaf etmektir)

ای خوش آن طالب که در هنگام حاجت خوا- (1, s.191)
سختن خاک راه کربلا در چشم او چون توتی است

(Hoş o talep edenin haline ki hacetini istediği zaman, Kerbela yolunun toprağı onun gözünde tut-yadır).

Fuzuli için sadece Kerbela toprağı değil, hatta Kerbela çölüne götüren yolun tozu bile değerlidir. Çünkü:

گرد مخبر مظلومی آل عباست (1, s.241) ره بادیة كربلا

(Kerbela çölünün yolunun tozu, Ali-Abanın zulme maruz kaldığından haber veriyor).

Şair, yürekleri yakan Kerbela olayının tasvirini daha etkili yapmak ve bu olayla ilgili samimi acısını daha duygusal ve poetik ifade etmek amacıyla birçok edebi sanatlara başvurmuş, ferdi kompozisyona sahip şiir biçimleri oluşturmuştur. Farsdilli şiirin edebi imkanlarından hareketle şairin kullandığı edebi sanatlar, muhatabının duyu âleminde etki bırakmayı hedefler. Bu açıdan divanda Kerbela olayını anlatan ve Hz. Hüseyini selamlayan "Kerbela" redifli kaside dikkati çekmektedir. Kompozisyon tekniği bakımından ilgi uyandıran kasidenin ilk beyitleri şöyledir:

السلام ای ساکن محنت سراى كربلا السلام ای
مستمند و مبتلای كربلا
السلام ای هر بلای كربلا را کرده صبر السلام ای
مبتلای هر بلای كربلا
السلام ای بر تو خار كربلا تیغ جفا السلام ای
کشته تیغ جفای كربلا
(1, s.204) السلام ای كربلا
متصل با آب چشم و آه دل السلام ای خسته آب و
هوای

(es-Selâm, ey Kerbela'nın mihnet sarayının sakinini!

es-Selâm, ey Kerbela muhtaçı ve acı çekenii!
es-Selâm, ey Kerbela'nın her belasına katlanan!

es-Selâm, ey Kerbela'nın her belasına müptelâ olan!

es-Selâm, ey Kerbela'nın dikenini sana cefa kılıcı olan!

es-Selâm, ey Kerbela'nın cefa kılıcı ile öldürülmüş!

es-Selâm, ey sürekli gözyaşı ve kalp ahına duçar olan!

es-Selâm, ey Kerbela'nın abü havasının hastası!)

Kasidede içler acısı olan bu konunun işlenişle biçim arasında düzenli bir uygunluk görülmektedir. Önceki dört beytinde her mısra, Hz. Hüseyin'e yönelik "es-Selâm, ey" hitabıyla başlıyor. Sonraki üç beytin ancak birinci mısrasında bu hitaba yer veriliyor. Kasidede "Selâm, iy" hitabı sıkça kullanılır ve tekrarlanır. Şair, kasidede ele aldığı **tekrir** sanatı aracılığıyla Kerbela olayıyla bağlı tasavvuru daha da kuvvetlendirmiştir. Sonuçta tekririn dizimsel düzende kullanımıyla ortaya konulan ahenk, şiirde denge, bir ses arkaplanı oluşturmuştur. Genellikle Farsdilli klasik şiirde Kerbela motifiinde tekrar çok kullanılır. Örneğin, Mevlana der:

حشرگاه هر حسینی گر کنون كربلايی كربلايی
كربلا
مشک را بر بند ای جان گر چه تو خوش سقایی
خوش سقایی خوش سقا

(Şimdi her bir Hüseyin takipçisinin kıyamet yeri,

Kerbela'dır, Kerbela'dır, Kerbela,

Miski kapat, ey can, eğerki, sen,

İyi bir su satansın, iyi bir su satansın, iyi bir su satan).

Fuzuli'nin Kerbela olayını açıklamak için, tekriri nasıl kullanmasına daha bir örnek:

آی خوش آن زایر که او را در چنان حاجت گهی
گه نماز بی رعونت گه نیاز بی ریاست
گه بیاد تشنه آب بادیة اشکش روان گه
برای سجده آن خاک در قدش دو تاست

گاه چون پرگار گرد نقطه مرقد دوان (1, s.191)
گاه چون بی نقطه احرام طاعت ما بجاست

(Hoş o ziyaretçinin haline ki, öyle bir ziyaretgâhta (Kerbela'da), Gah sıldık ile namaz kılıyor, bazen de içten niyaz ister. Gah o çölde susuz kalanı yâd edip gözyaşı akıtır, Gah o kapının toprağına secde etmek için iki bükülüyor. Gah pergel gibi mezarı noktası başına dolanır, Gah de bir noktada durmayıp haremi dolaşır).

Fuzuli, tekrir sanatı aracılığıyla, "gâh" kelimesini her mısraın öncesinde kullanmakla kasidede Kerbelâ ziyaretçilerinin durumunu bir resim tablosu çizer gibi anlatmıştır. Şiirsellik açısından tekrir oluşturan böyle yapı, söz sanatında "dilkeş ve matlup", başka deyişle

hayranlık doğuran ve beğenilen sayılmaktadır. Muhtemelen şairin defalarca ahengi cilvelendiren şöyle tekrar konstrüksiyonunu kullanımının nedeni şu anımsattığımız özelliştir.

Cinas da ahenge etkileyen meqamlardandır. Füzulu kasidedede Mükerrer cinasdan yararlanmışır. "Kerbela" ve "bela" kelimelerinin, cinas olacak şekilde kullanılması Kerbela belasını vurgulamaktadır:

السلام ای هر بلای کربلا را کرده
صبر السلام ای مبتلای هر بلای کربلا

[əs –Selam ey hər bəla-ye Kər-bəla rə kərde səbr / əs-Selam ey mobtəla-ye hər bəla-ye Kərbəla]. Kerbela olayıyla ilgili konu ve motiflerin altını çizmek amacıyla şair, "**reddü'l-acuz ale'l-ibtida**" (epanstrofa) edebi sanatına da başvurur:

از زمین جزو ست صحرای (1, s.192)
شریف کربلا کربلا جای حسین ابن علی مرتض-
است

(Kerbela'nın şerefli sahrası, Yerin bir parçasıdır, Kerbela, Hüseyin İbn Ali Mürteza'nın mekânıdır).

Görüldüğü gibi, Fuzuli, reddü'l-acuz ale'l-ibtida sanatını ele alarak "Kerbela" kelimesini birinci mısranın sonu ve ikinci mısranın öncesinde tekraren kullanmış, sonuçta bu trajik olayın baş gösterdiği mekânın altını çizmiştir.

Kasidede Hz. Hüseyin'in adı geçmiyor, amma Fuzuli onu "Kerbela şehidi", "Kerbela'nın mihnet sarayının sakini", "Kerbela muhtacı ve etkileneni", "Kerbela'nın her belasına katlanan", "Gözyaşı ve kalp ahına duçar olan", "Kerbela'nın her belasına müptelâ olan", "Kerbela'nın cefa kılıcıyla öldürülmüş", "Kerbela'nın abü havasının hastası", "Gam gülistanının açılmayan goncası" gibi ifadelerle, özellikle **mecazi** deyimlerle vafsetmiştir. Hz. Hüseyin'in şehit edilmesinin altını sıkılıkla çizen Fuzuli, Farsça Divanı'nda bu konuya özellikle kasidelerde başvurmuştur. Aşağıdaki örnekte Hz. Hüseyin'i çeşitli yönleriyle övmüş ve muhatabına yönelttiği **retorik sorularla** fikrini onaylamıştır:

آن امام ظاهر و باطن که از محض صفا
همچو ظاهر باطنش آینه گیتی نماست

کی رود ناکام هر کس آورد رو سوی او؟ (1, s.192)
کی شود محروم هر کس را با او اتجاست؟

(Sefa kaynağı olan o zahir ve batının imamı, Zahiri gibi batini de dünyayı yansıtan ayinedir. Ona sarı yüz tutan ne zaman talihsiz gitmiştir? Ona sığınan herkes ne zaman mahrum olmuştur?)

Kerbela motifinin daha bir dikkati çeken niteliği retorik sorulardır. Senai'nin bir beytine göz atalım:

سراسر جمله عالم پر شهی دست شهی دی چون
حسین کربلا کو؟ (4)

(Tümâlem şehitle doludur, Hüseyin gibi bir şehit nerede?)

Veya Selman Saveci'den bir örnek:

خاک، خون آغشته لب تشنگان کربلاست (5)
آخر ای چشم بلابین! جوی خون بارت کجاست؟

(Kerbela, susuzlarının dudakları toprağa, kana bulaşmış,

Nihayet, iy bela gören gözler! Kanlı akan nehri nerede?)

Muhteşem Kaşani der:

این زمین پر بلا را نام دشت کربلاست ای دل بی درد آه
آسمان سوزت کجاست؟ (6)

(Bu belalı çölün adı Kerbela'dır,

Ey dertsiz kalp, asumanı yakan ahın nerede?)

Yukarıda Fuzuli'den örnek olarak getirdiğimiz şiirde retorik sorudan başka, fikri kuvvetlendirmek amacıyla "batın-zahir" tezadının kullanımını da dikkati çekiyor. Divanda yer alan aşağıdaki beyitte şair, **karşıt** anlamlı ifadeleri bir arada kullanmakla Hz. Hüseyin'i övmüş, onu "şah-ı Kerbela" ve kendini "Kerbela dilencisi" olarak isimlendirmekle **tezat** sanatı oluşturmuştur. Bu beyitte aynı zamanda şairane bir mütevazilik de gözükür:

یا شهید کربلا، از من عنایت کم کن (1, s.205)
چون شاه کربلا ای، من گدای کربلا

(Ey Kerbela şehidi, inayetini benden azaltma, Çünkü sen Kerbela şahısın, ben ise Kerbela dilencisi).

Şair, Kerbela'nın muhteşemliğini, yüksek değerini mecazi ifadelerle şöyle anlatıyor: "Kerbela, dünyanın eski viranesinde bir hazinedir", "Kerbela, Hüseyin İbn Ali Mürteza'nın

mekanıdır”, “Kerbela, muhabbet ehlinin gönlünde olan bir yerdir”, “Kerbela, senin ihsan süfrendir” vs. Buna örnek olarak şairin “Kerbela, şifa ocağıdır” söylediği ve İmam Hüseyin'e adadığı kasidenin matlası gösterilebilir:

روی دلم باز روی کربلاست رغبتم بيمار (1, s.241)
بدر الشفاست

(Gönlümün yüzü yine Kerbela'ya taraftır, Hastenin rağbeti şifa ocağıdır).

کربلا گنج ایست در ویرانه دیر- (1, s.191)
ین دهر لیک آن گنجی که نقدش شاه اولی است

(Kerbela, dünyanın eski viranesinde bir hazinedir, Fakat öyle bir hazine ki, cevahiri Evliyalar şahıdır).

Hasan Aktaş, Fuzuli ile ilgili “Mersiyeden Modern Şiire Tarihin Kerbela Şuuru” makalesinde yazıyor ki, Necdet Karasevda Kerbelâ ve, Fuzûlî ile bağlantılı olarak şöyle ele alır:

“Kerbelâ'dan, âhlar, gâzel gözlü âhûlar, Rûha dolan “yâ hû”lar taşırdı aşk kervanları. Gül kurusu mecnûn akşamlarda, Kurulurdu durgun sulara Fuzûlî Divânı.

Necdet Karasevda, mâzî ile ilgili arkaik malzemeyi Fuzûlî Divânı ekseninde açılmaları, aşk kervanlarına, âhû gözlü sevgililere ve özellikle de Kerbelâ'ya göndermede bulunur. Hz. Hüseyin'in şehit edildiği Kerbelâ meydanında Fuzûlî'nin Divanı ile âhû gözlü ceylanlar, yani sevgililer yetişmiştir. Nasıl ki Nedimsiz İstanbul, Nâbîsiz Urfa olmazsa, Fuzûlîsiz de Bağdat ve Kerbelâ olamaz. Fuzûlî olmasaydı kim bileydi Bağdat'ı, kim bileydi Kerbelâ'yı!..” (7).

Genellikle İslami motiflerin Divanda özel bir yeri vardır. Çeşitli nazım şekilleri ve türlerinde yazdığı eserlerinde Fuzuli'nin, Hz. Peygamber'e ve Ehl-i beyte derin sevgisi görül-

mektedir. Örneğin, Divan'da peygamberlerle ilgili **telmih**lerin kullanılması çok geniştir.

شکس تن مه و برگش تن خور از مغرب میان (1, 128)
خلق چو روشن بسان ماه و خور است

(Aydın bölmesi ve güneşi Məqrəbdən iadesi, Halka Ay ve Güneş gibi açıktır.)

Şeqqül-qemer hadisesi Hezret Mühemmed Peygamber'in (s) en meşhur möcüzelerinden sayılır. Telmih de ona işaret ediyor.

Sonuçta demek isteriz ki, farsdilli şiirin edebi imkanlarından hareketle şairin kullandığı edebi sanatlar, muhatabının duyu âleminde etki bırakmayı hedefler. Şair, yürekleri yakan Kerbela olayının tasvirini daha etkili yapmak ve bu olayla ilgili samimi acısını daha duygusal ve poetik ifade etmek amacıyla birçok edebi sanatlara başvurmuş, kişisel kompozisyona sahip şiir biçimleri oluşturmuştur. Sanki biz gözümüzle Kerbela olayını görüyoruz. Çünkü Fuzûlî bu olayı bir resim tablosu gibi anlatmıştır. Sanki biz Şehitlerin ahu-zarını, fəğanını duyuyoruz. Çünkü şair tekrar sanatı aracılığıyla Divanda hüznü bir ahenk yaratmıştır. Sanki biz Kerbalanın kanlı, tozlu havasını duyuyoruz. Defalarca işlenen "Kerbela, toprak, kan, toz" tenasübü buna yadımçı olmuştur.

Bu söylenenlere Fuzuli sözleriyle son verelim:

روز گاری شد که ما وای فضولی کربلاست نیست او
را میل ماوایی وراى کربلا
هست امی دم که هرگز برن- (1, 206)
گردد تا ابد روی ما از کعبه حاجت رواى کربلا

(Süredir, Fuzuli'nin mekanı Kerbeladır, Kerbeladan başka onun başka yere eğilimi yoktur.

Umarım ebedî olarak hiç vakit, Arzular Kabesi olan Kerbeladan yüz döndermeyem).

KAYNAKCA:

1. فضولی، دیوان فارسی، به احتتام حسی به مازی اوغل، سال ۱۳۷۴
2. Ali Nuhad Tarlan, Fuzuli'nin Farsca Divanı, Tercümesi, İstanbul, 1950
3. مولوی، دیوان شمس، غزلیات، غزل شماره ۱۷۰
4. سنایی، دیوان اشعار «قصيدہ شماره ۱۶۴ - دری غاگویی از نااهلی روزگار
5. سلمان ساوجی «دیوان اشعار «قصيدہ شماره ۱۳ - در مصیبت کربلا
6. محتشم کاشانی «دیوان اشعار «ترکیب بندها «شماره ۵ - وله فی مرثیه امام حسین بن علی علیه
7. Hasan Aktaş, "Mersiyeden Modern Şiire Tarihin Kербela Şuuru", Kербela - Cilt - II - Cumhuriyet Üniversitesi, Sivas, 2010, s.295

Rəyçi:

t.ü.f.d.,dos. Əmmar Abbasov

Göndərilib: 27.05.2024

Qəbul edilib: 12.06.2024